

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugpjūčio 31 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė ir pranešėja), Artūro Driuko ir Jūratės Varanauskaitės,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovų T. M. H. (T. M. H.) ir N. H. kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 7 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovų T. M. H. ir N. H. ieškinį atsakovei Valstybinei teritorijų planavimo ir statybos inspekcijai prie Aplinkos ministerijos dėl potvarkio pašalinti savavališkos statybos padarinius panaikinimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius vykdymo tvarką, aiškinimo ir taikymo tuo atveju, kai šis reikalavimas įgyja teisinę galią ir turi būti vykdomas pasikeitus jo priėmimo metu galiojusiam teisiniam reglamentavimui.
- Ieškovai prašė panaikinti atsakovės Vakarų Lietuvos statybos valstybinės priežiūros departamento direktoriaus 2021 m. kovo 31 d. potvarkį Nr. P3-25 „Dėl 2011-09-29 reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius Nr. RE-587 papildymo“ (toliau – potvarkis).
- Ieškovai nurodė, kad Palangos miesto savivaldybės tarybos 2004 m. gegužės 20 d. sprendimu buvo patvirtintas žemės sklypų, esančių (duomenys neskelbtini), detalusis planas, nustatant jame žemės sklypo, esančio (duomenys neskelbtini), (toliau – žemės sklypas) ploto padidinimą ir aptvėrimą tvora. 2004 m. lapkričio 18 d. pirkimo-pardavimo sutartimi ieškovai įsigijo žemės sklypą, aptvėrė detalizame plane suplanuotą žemės sklypą tvora, sutvarkė teritoriją ir suremontavo įvažiavimą. Tačiau 2011 metais prasidėjo ginčai dėl administracinių aktų ir detaliojo plano galiojimo. Atsakovė 2011 m. vasario 18 d. surašė savavališkos statybos aktą, o 2011 m. rugsėjo 29 d. – reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius ir nugriauti tvorą. Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartimi buvo paliktas galioti pirmosios instancijos teismo sprendimas atmesti ieškovų ieškinį dėl reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius ir savavališkos statybos akto panaikinimo. Pasibaigus teismų procesams, atsakovė 2021 m. kovo 31 d. surašė potvarkį ir papildė reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius nuostata, kad „jeigu asmuo, kuriam įteiktas reikalavimas, per nustatytą terminą jo neįvykdys, Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos turi teisę nugriauti statinį ir sutvarkyti statybą šio asmens lėšomis.“
- Ieškovai pažymėjo, kad atsakovė, priimdama potvarkį, grindė jį Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros įstatymo (toliau – Priežiūros įstatymas) 14 straipsnio 3 dalimi. Tačiau šioje nuostatoje vartojama privalomojo nurodymo sąvoka įstatyme buvo nustatyta tik 2013 metais, o vykdomojo dokumento galią privalomasis nurodymas įgijo tik 2017 metais. Ieškovai nurodė, kad Priežiūros įstatymo nuostatos negali būti taikomos reikalavimui pašalinti savavališkos statybos padarinius, surašytam iki jo įsigaliojimo. Ieškovų vertinimu, atsakovė neteisėtai grindžia potvarkį Privalomųjų nurodymų ir teismo sprendimo priverstinio vykdymo organizavimo tvarkos aprašo, patvirtinto jos viršininko 2016 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 1V-1753, (toliau – Aprašas) 25, 26 punktais, kadangi Aprašas negalioja santykiams, susiklosčiusiems iki jo priėmimo ir juo negali būti suteiktas vykdomojo dokumento statusas 2011 metais surašytam reikalavimui. Atsakovė ginčijamu potvarkiu siekia pakeisti reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius turinį, taip pažeisdama ieškovams sukurtus teisėtus lūkesčius, kad dėl savavališkos statybos pašalinimo bus kreiptasi į teismą, ir jo teisinę galią prilyginti privalomojo nurodymo teisei galiai, taikydama atgaline tvarka ginčui aktualiu laikotarpiu negaliojusį teisinį reglamentavimą. Potvarkis prieštarauja ir Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo nuostatoms, kadangi jame nėra nurodytas jo priėmimo faktinis pagrindas, o nurodomas teisinis pagrindimas (teisės normos) yra netaikytinas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

- Plungės apylinkės teismas 2023 m. gegužės 23 d. sprendimu ieškinį atmetė.
- Teismas nesutiko su ieškovų argumentu, kad reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius negali būti prilyginamas privalomajam nurodymui. Palyginęs iki 2014 m. sausio 1 d. galiojusį Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 28 straipsnyje išdėstytą reglamentavimą dėl savavališkos statybos padarinių šalinimo surašant reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius ir vėliau įsigaliojusį Priežiūros įstatyme nustatytą reglamentavimą dėl privalomojo nurodymo, teismas padarė išvadą, kad savo turiniu ir teisine galia tai tas pats administracinis aktas,

kuriuo pateikiamas įpareigojimas atlikti tam tikrus veiksmus (su tam tikrais jo priėmimo ir vykdymo procesiniais pakeitimais). Pasikeitus administracinio akto pavadinimas savaime nereiškia, kad tai naujas dokumentas. Įstatymo leidėjo valia savavališkos statybos padarinių šalinimo tvarka, nustatyta Statybos įstatymo 28 straipsnyje, nuo 2014 m. sausio 1 d. buvo perkelta į naują įstatymą, tačiau tai nereiškia, kad buvo nustatytas naujas administracinis aktas. Padares išvada, kad reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius yra tapatus privalomajam nurodymui, teismas nesutiko su ieškovų argumentais, kad Priežiūros įstatymo nuostatos negali būti taikomos iki jo įsigaliojimo priimtiems administraciniais aktams.

7. Teismas pažymėjo, kad, pagal kasacinio teismo praktiką, teisiniams santykiams yra taikomos normos, galiojusios jų atsiradimo metu, o procesiniams veiksams taikomos jų atlikimo metu galiojančios proceso teisės normos. Civilinėje byloje Nr. e3K-3-348-684/2018 sprendimas klausima, ar iki 2017 m. sausio 1 d. atlikto Priežiūros įstatymo pakeitimo, kai privalomasis nurodymas iežio vykdymo dokumento galia, priimti privalomieji nurodymai gali būti laikomi vykdymaisiais dokumentais ar turėtų būti pagal seną tvarką kreipiamasi į teismą su ieškiniu dėl savavališkos statybos padarinių šalinimo, kasacinis teismas privalomojo nurodymo teisinę galią susiejo ne su jo priėmimo momentu, o su jo teisėtumo patikrinimo teisme momentu. Nagrinėjamoje byloje susiklostė tapati situacija, nes reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius buvo surašytas 2011 metais, tačiau įgijo galią 2021 m. vasario 25 d., įsiteisėjęs Plungės apylinkės teismo 2020 m. spalio 20 d. sprendimui. Tuo metu galiojo nauja Priežiūros įstatymo redakcija, pagal kurią administraciniais aktams, nustatantiems tam tikrus įpareigojimus, buvo suteikta vykdymo dokumento galia. Reikalavimui pašalinti savavališkos statybos padarinius įgijus vykdymo dokumento galią, atsakovė, potvarkiu jį papildydama, teisėtai vadovavosi Aprašo 25 ir 26 punktais.
8. Teismas nesutiko su ieškovų argumentais, kad buvo pažeisti jų teisėti lūkesčiai, jog reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius vykdymas bus realizuotas kreipiantis į teismą, taip pat su argumentais, kad reikalavime nurodytos tvarkos, taikytinos jo neįvykdžius, nesilaikymas savaime lenia termino įvykdyti reikalavimą praleidimą, o šis terminas negali būti atnaujintas. Kitaip nei teigia ieškovai, terminas įvykdyti reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius baigėsi ne 2012 m. balandžio 5 d. Šis reikalavimas tapo vykdomuoju dokumentu 2021 m. vasario 25 d. Klaipėdos apygardos teismui palikus pirmosios instancijos teismo sprendimą, todėl jo įvykdymo terminas baigėsi 2021 m. rugpjūčio 25 d., o galimybė jį pratęsti priklausė nuo ieškovų veiksmų. Tai, kad neįvykdytas individualus administracinis aktas (reikalavimas ar privalomasis nurodymas) perduodamas vykdyti antstoliui, nereiškia, jog antstolis gali automatiškai taikyti sankcijas; reikalavime pašalinti savavališkos statybos padarinius ir jį papildančiame potvarkyje nurodyta atsakovės teisė nugriauti statinį turės būti sankcionuota teismo nutartimi. Teismui sprendžiant klausimą dėl reikalavimo neįvykdymo pasekmių taikymo, turės būti įvertintos ir visos ieškovų nurodytos aplinkybės, lėmusios jo neįvykdymą.
9. Teismas atmetė ieškovų argumentus, kad potvarkyje nenurodytas jo teisinis ir faktinis pagrindai. Potvarkyje yra nurodytos pagrindinės aktualios ir galiojančios teisės normos, išdėstytos nuostatos, kuriomis papildytas reikalavimas, nurodyta potvarkio apskundimo tvarka.
10. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovų apeliacinį skundą, 2022 m. lapkričio 7 d. nutartimi Plungės apylinkės teismo 2022 m. gegužės 23 d. sprendimą paliko nepakeistą.
11. Kolegija nurodė, kad reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius buvo priimtas vadovaujantis iki 2014 m. sausio 1 d. galiojusi Statybos įstatymo 28 straipsniu, kuriame išdėstytas reglamentavimas buvo perkeltas į vėliau įsigaliojusio Priežiūros įstatymo 14 straipsnį. Todėl pirmosios instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad reikalavimas ir privalomasis nurodymas pašalinti savavališkos statybos padarinius savo turiniu ir teisine galia yra tas pats dokumentas.
12. Kolegija atmetė ieškovų argumentus, kad teismas nepagrįstai rėmėsi kasacinio teismo išaiškinimais, pateiktais byloje Nr. e3K-3-348-684/2018. Minėtoje byloje buvo sprendžiamas klausimas, ar privalomieji nurodymai, išduoti iki 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Priežiūros įstatymo pakeitimą, kai privalomasis nurodymas įgijo vykdymo dokumento galią, gali būti laikomi vykdymaisiais dokumentais. Kasacinis teismas privalomojo nurodymo teisinę galią susiejo su momentu, kai jo teisėtumas buvo patikrintas teisme; šie išaiškinimai yra aktualūs nagrinėjamoje byloje, todėl teismas pagrįstai jais rėmėsi. Teismams patvirtinus reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius teisėtumą, jis įgijo vykdymo dokumento galią ir turi būti priverstinai vykdomas pagal šiuo metu galiojančias teisės normas. Atsakovė neturi teisinio pagrindo taikyti jo priėmimo metu galiojusią normą ir kreiptis į teismą dėl reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius suformuoto įpareigojimo vykdymo.
13. Kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvadomis, kad ginčijamas potvarkis yra tinkamai motyvuotas, todėl atmetė ieškovų argumentus, kad potvarkis prieštarauja Viešojo administravimo įstatymo nuostatomis. Kolegija taip pat sutiko su pirmosios instancijos teismo argumentu, kad reikalavime pašalinti savavališkos statybos padarinius ir jį papildančiame potvarkyje nurodyta atsakovės teisė nugriauti statinį dar turės būti sankcionuota teismo nutartimi.
14. Kolegija pažymėjo, kad Apraše yra nustatytos privalomųjų nurodymų ir sprendimų priverstinio vykdymo bei statybos padarinių šalinimo organizavimo procedūros, kai atsakovė veikia kaip išieškotoja priverstinio vykdymo procese. Tokiomis procedūromis iš esmės reglamentuojamas atsakovės tarnautojų darbas, todėl jos viršinininkas turi kompetenciją tvirtinti šias procedūras nustatanti teisės aktą. Tarp Priežiūros įstatymo 14 straipsnio 4 dalies ir Aprašo nuostatų nėra prieštaravimo, todėl teisėjų kolegija netenkino ieškovų prašymo sustabdyti bylą ir kreiptis į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą su prašymu įvertinti Aprašo atitikį Priežiūros įstatymui.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

15. Kasaciniu skundu ieškovai prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. lapkričio 7 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – patenkinti ieškinį. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
  - 15.1. Teismas sutapatino 2011 metais pagal Statybos įstatymą (redakcija, galiojusi nuo 2010 m. liepos 2 d. iki 2014 m. sausio 1 d.) išduoto reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius ir nuo 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojusiam Priežiūros įstatyme nustatytą privalomojo nurodymo, kuriam vykdomojo dokumento galia suteikta nuo 2017 m. liepos 1 d., teisinę galią. Statybos įstatyme, galiojusiame surašant reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius, buvo nustatyta, kad atsakovės pareigūnas, nustatęs, jog statinys statomas savavališkai, surašo savavališkos statybos aktą ir ne vėliau kaip per mėnesį nuo akto surašymo dienos pareikalauja iš statytojo pašalinti savavališkos statybos padarinius; asmeniui buvo įtvirtinta galimybė parengti projektinius dokumentus ir gauti statybą leidžiantį dokumentą; jei asmuo per nustatytą ar pratęstą reikalavimo įvykdymo terminą reikalavimo neįvykdo ar negauna statybą leidžiančio dokumento, atsakovė dėl įpareigojimo vykdyti reikalavimą kreipiasi į teismą, kuris gali ne tik įpareigoti statinį nugriauti, bet ir leisti parengti projektinę dokumentaciją ir gauti statybą leidžiantį dokumentą. Siekiant pakeisti savavališkos statybos padarinių šalinimo tvarką, nustatytą 2011 metais išduotame reikalavime, turi būti pakeistas jo turinys, tačiau toks keitimas negalimas, kadangi reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius priimtas pagal 2011 metais galiojusį reglamentavimą. Neįvykdžius reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius, turi būti taikomos jo surašymo metu galiojusio Statybos įstatymo nuostatos.
  - 15.2. Teismai laikėsi pozicijos, kad ginčui aktualiu laikotarpiu galiojusiame Statybos įstatymo 28 straipsnyje buvo išdėstytos procesinės normos. Tačiau jos laikytinos materialiosiomis tiek dėl to, kad buvo nustatytos ne proceso įstatyme (Statybos įstatyme), tiek ir pagal prasmę – šios normos reglamentavo valstybinę statybos priežiūrą atliekančios institucijos teises ir pareigas šalinant savavališkos statybos padarinius. Teisės norma nagrinėjamų santykių kontekste procesinė tampa tik tada, kai yra kreipiamasi į antstolį inicijuojant vykdymo veiksmus. Kasacinio teismo praktikoje nurodyta, kad įsiteisėjusio teismo sprendimo pagrindu išduoto vykdomojo

dokumento pateikimas priverstiniam vykdymui yra teismo sprendimo vykdymo stadija. Tai reiškia, kad teisės normos, reglamentuojančios klausimus iki dokumento pateikimo vykdyti, laikytinos materialiosios teisės normomis, o materialiesiems teisiniams santykiams taikomos normos, galiojusios jų atsiradimo metu. Kasacinis teismas yra ne kartą konstatavęs, jog tam, kad būtų pateisinamas civilinės teisės normos galiojimas iki jos priėmimo susiklosčiusiems santykiams reguliuoti, būtinas įstatymo leidėjo aiškus ir nedviprasmiškas pozicijos pareiškimas šiuo klausimu; tai galima padaryti tik įstatymo forma. Įstatymo, reglamentuojančio, kad reikalavimai pašalinti savavališkos statybos padarinius laikytini privalomaisiais nurodymais, turinčiais vykdomojo dokumento teisinę galią, nėra. Šį klausimą reglamentuoja tik nekompetentingo subjekto priimtas Aprašas, kuriame nustatyta neteisėta procedūra dėl privalomųjų nurodymų papildymo.

15.3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 3 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad civilinių bylų procesas vyksta pagal bylos nagrinėjimo, atskirų procesinių veiksmų atlikimo arba teismo sprendimo vykdymo metu galiojančius civilinio proceso įstatymus. Šioje normoje įvardyti teismo sprendimo vykdymo metu galiojantys įstatymai. Tačiau reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius net nėra teismo sprendimas, kuriam turėtų būti taikomas galiojantis reguliavimas. Tai yra valstybės institucijos priimtas administracinis aktas, kurio teisinę galią apibrėžia jo priėmimo metu galioję įstatymai. Tokiam dokumentui vykdomojo dokumento galia negali būti suteikta praėjus 10 metų po jo priėmimo. Priešingas aiškinimas pažeidžia vieną iš svarbiausių teisės principų, kad įstatymai ir kiti teisės aktai neturi grįžamosios galios.

15.4. Teismai pritaikė įstatymus taip, kad buvo paneigta ieškovų teisė į teisminę gynybą, kurią garantavo 2011 metais galiojusio Statybos įstatymo 28 straipsnio 6 dalis. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė ieškovų teisę į teisminę gynybą ir netenkindamas jų prašymo kreiptis dėl norminio teisės akto atitikties įstatymui vertinimo. Ieškovai, atsižvelgdami į tai, kad potvarkis buvo grindžiamas Aprašo 25 punktu, apeliaciniame skunde prašė kreiptis į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą su prašymu ištirti Aprašo 25 punkto atitiktį Priežiūros įstatymo 14 straipsnio 14 daliai. Aprašo 25 punkte nustatyta, kad atsakovė turi papildyti išrašytus privalomuosius nurodymus pašalinti pažeidimus (nugriauti statinį ir sutvarkyti statybvielę), kai juose nėra nuostatos dėl atsakovės teisės nugriauti statinį ir sutvarkyti statybvielę asmens, kuriam pateiktas privalomasis nurodymas, lėšomis. Aprašas yra patvirtintas atsakovės viršininko, tačiau Priežiūros įstatymo 14 straipsnio 14 dalyje nustatyta, kad su savavališkos statybos padarinių šalinimu susijusių procedūrų atlikimo tvarką nustato aplinkos ministras, o surašomų dokumentų formas tvirtina atsakovės viršininkas. Atsakovė, nustatydamą Aprašo 25 punkte išdėstytą reglamentavimą, akivaizdžiai viršijo kompetenciją. Apeliacinės instancijos teismas, formaliai nustatęs, kad tarp Priežiūros įstatymo ir Aprašo nuostatų nėra nurodyto prieštaravimo, konstatavo, kad nėra pagrindo stabdyti nagrinėjamą bylą ir kreiptis į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą.

16. Atsakovė atsiliepimu į kasacinį skundą prašo jo netenkinti. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

16.1. Reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius, kaip vykdomojo dokumento, teisinė galia atsirado Klaipėdos apygardos teismui 2021 m. vasario 25 d. nutartimi patvirtinus jo teisėtumą. Taigi, jis įgijo vykdomojo dokumento galią galiojant naujos redakcijos Priežiūros įstatymui. Šio reikalavimo turinys yra aiškus, jame nurodyti visi vykdomojo dokumento turinį sudarantys duomenys. Ieškovų pozicija, kad atsakovė turėtų taikyti iki 2017 m. sausio 1 d. galiojusias Priežiūros įstatymo nuostatas ir, pasibaigus reikalavimo įvykdymo terminui, kreiptis į teismą, neatitinka galiojančių Priežiūros įstatymo ir CPK nuostatų, taip pat kasacinio teismo praktikos. Papildžius reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius ginčijamą potvarkį, nebuvo pakeista ieškovams nustatytų pareigojimų apimtis. Potvarkiu atsakovei buvo suteikta teisė nugriauti ieškovų savavališkai pastatytą statinį ir sutvarkyti statybvielę jų lėšomis. Reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius papildymas potvarkiu neapriboja ieškovų teisės įteisinti savavališką statybą, nes tokia teisė garantuoja Priežiūros įstatymo 14 straipsnio 5 dalis. Privalomasis nurodymas perduodamas vykdyti antstoliui tik po, kai sueina teismo nustatyti papildomi privalomojo nurodymo įvykdymo terminai ar įsiteisėja teismo sprendimas dėl privalomojo nurodymo termino nepratęsimo ar teismo sprendimas nepanaikinti privalomąjį nurodymą ir tik nustačius, kad jis nėra įvykdytas. Net pradėjusi ieškovams surašyto reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius priverstinį vykdymą, atsakovė neturės teisės nugriauti ieškovų savavališkai pastatytą statinį – reikalavime pašalinti savavališkos statybos padarinius nurodyta atsakovės teisė turės būti patvirtinta teismo nutartimi CPK 771 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka.

16.2. Nuostata, kad atsakovė turi teisę nugriauti statinį, jei asmuo pats neįvykdo jos reikalavimo, yra išdėstyta Priežiūros įstatyme. Atsižvelgdama į ją, atsakovė savo vidinėje teisės aktų sistemoje nurodė turinti tokią teisę, jei statytojas to neatliks pats, taip pat nustatė, kad privalomieji nurodymai turėtų būti papildomi šia nuostata. Ieškovai klaidina teismą teigdami, kad Aprašas prieštarauja Priežiūros įstatymo 14 straipsnio 14 daliai ir turi būti tvirtinamas aplinkos ministro, nes Aprašu nėra nustatyta su savavališkos statybos padarinių šalinimu susijusių procedūrų atlikimo tvarka. Apraše nustatytos privalomųjų nurodymų ir sprendimų priverstinio vykdymo bei statybos padarinių šalinimo organizavimo procedūros, kai atsakovė veikia kaip ieškovų priverstinio vykdymo procese. Tokiomis procedūromis reglamentuojamas atsakovės tampaotojų darbas, todėl jos viršininkui yra suteikta kompetencija tvirtinti jas nustatantį teisės aktą.

16.3. Potvarkyje yra nurodytos pagrindinės aktualios ir galiojančios teisės normos, taikytinos jį priimančioms ir vykdančioms reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius. Ieškovams yra žinomos faktinės potvarkio priėmimo aplinkybės. Atsižvelgiant į tai, kad reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius vykdomojo dokumento galią įgijo pasibaigus teisminei bylai dėl jo teisėtumo ir galiojant Priežiūros įstatymo redakcijai, aktualiai nuo 2017 m. sausio 1 d., potvarkyje pagrįstai nurodytos jo priėmimo metu galiojusios teisės normos. Ieškovai nenurodė Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 91 straipsnio 1 dalyje nustatytų pagrindų panaikinti potvarkį.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl teisės normų, reglamentuojančių reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius ir privalomojo nurodymo pašalinti savavališkos statybos padarinius vykdymą, aiškinimo ir taikymo

17. Statybos teisiniai santykiai yra kompleksiniai ir susiję ne tik su privačių statytojų tikslų įgyvendinimu, bet ir su tam tikrais viešaisiais tikslais (pvz., aplinkosaugos, ekonominiais, socialiniais ir kt.) bei trečiųjų asmenų interesais, todėl statybos būdu sukurtų nekilnojamųjų daiktų buvimą civilinėje apyvarčioje lemia tinkamas viešosios teisės normų (Statybos įstatymo ir kitų statybą reglamentuojančių teisės aktų normų) įgyvendinimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-306-706/2016, 13 punktas). Nors nuosavybės teisė į nekilnojamąjį daiktą gali būti įgyjama statybos procese pastatant naują statinį arba dėl pastato kapitalinio remonto atkuriant statinio savybes arba pagerinant iš esmės, taip padidinant statinio vertę, įgyti nuosavybės teisę į statinį, taip pat visas savininko teises ir

savininko teisių garantijas galima ne dėl bet kokio statybos proceso, bet tik tokiu atveju, jei statybos procesas vyko pagal teisės aktų nustatytus reikalavimus, t. y. buvo teisėtas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-268/2011). Savavališkai ar pažeidžiant statinio projekto sprendinius ar teisės aktų reikalavimus pastatytas statinys negali būti civilinės apyvartos objektu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-287-611/2015), todėl už tokio statinio statybą atsakingas asmuo turi parengti atitinkamą statybinę dokumentaciją ir pertvarkyti statinį taip, kad jis atitiktų teisės aktuose nustatytus reikalavimus, arba tuo atveju, jeigu tokios galimybės nėra, pašalinti savavališkos statybos padarinius, juos išardant ar nugriauinant.

18. Reikalavimas, kad statybos darbai būtų vykdomi laikantis teisės aktuose nustatyto reglamentavimo, nėra savitiksliis. Įstatymų leidėjas, nustatydamas nekilnojamųjų daiktų suformavimo, statinių projektavimo, statybos, rekonstravimo, remonto sąlygas ir tvarką, be kita ko, siekia, kad pastatytas statybinės konstrukcijos nekelėtų pavojaus jose ar arti jų gyvenančių, dirbančių ar kitais tikslais būnančių žmonių sveikatai, gyvybei ar aplinkai, tokių sąlygų neatitinkančios neteisėtai pastatytos konstrukcijos į civilinę apyvartą kaip nekilnojamieji daiktai nepatektų, o neteisėtų statybų padarinių klausimas būtų kuo greičiau išspręstas, neteisėtus statinius nugriauinant arba jų trūkumus ištaisant pagal įstatymo reikalavimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-306-706/2016, 13, 17 punktai). Reikalavimas vykdati statybos darbus laikytis teisės aktuose nustatytų įsipareigojimų užtikrina ir tai, kad nebūtų apribota kitų asmenų galimybė naudotis jiems priklausančiu turtu, taip pat nebūtų pažeistas viešasis visuomenės interesas, susijęs su tinkamu valstybei priklausančio turto (pvz., valstybinės žemės) naudojimu ir kt.
19. Pažymėtina, kad statyba (rekonstrukcija) – tai tęstinis procesas, susidedantis iš tam tikrų etapų, pradedant statinio projektavimu, baigiant statybos užbaigimu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-268/2011). Atsižvelgiant į šią aplinkybę ir į tai, kad statybos teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai yra gana dažnai keičiami, sprendžiant ginčus, kylančius iš šių santykių, teismu praktikoje yra pabrėžiama būtinybė tinkamai nustatyti konkrečiam etapui taikytinas teisės normas (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-616/2012). Kasacinio teismo praktikoje šiuo aspektu išaiškinta, kad klausimas dėl statinio statybos (rekonstrukcijos) teisėtumo turi būti sprendžiamas pagal statybos teisinius santykius ir statinio reikalavimus nustatančius teisės aktus, galiojusius būtent šio statinio statybos metu (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-390/2012). Tačiau kartu kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad tuo atveju, jeigu yra nustatoma, kad statybos yra vykdomos neteisėtai, tokios neteisėtos statybos padariniai turi būti šalinami taikant įstatymus, galiojančius šiuo padarinių konstatavimo ir šalinimo metu. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad reiklausomai nuo to, kada savavališka statyba pradėta, ji vis tiek lieka savavališka, t. y. neteisėta, ir jos padariniais šalinami taikytini įstatymai, galiojantys savavališkos statybos padarinių šalinimo metu (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-492/2008).
20. Savavališkos statybos padarinių šalinimo klausimai iki 2014 m. sausio 1 d. buvo reglamentuojami Statybos įstatyme. Šio įstatymo (redakcija, galiojusi nuo 2011 m. rugsėjo 1 d.) 28 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos (toliau – Inspekcija), nustatiusi savavališkos statybos faktą ir surašiusi savavališkos statybos aktą, ne vėliau kaip per mėnesį nuo šio akto surašymo dienos turi pareikalauti iš statytojo (užsakovo) ar kito šiame straipsnyje nurodyto asmens savo lėšomis pašalinti savavališkos statybos padarinius ir, be kita ko, nugriauti statinį ir sutvarkyti statybą vietę. Statybos įstatymo 28 straipsnio 3 dalyje buvo nustatyta, kad pirmiau minėtam reikalavimui įvykdyti nustatomas 6 mėnesių terminas, reikalavime, be kita ko, nurodant, kad Inspekcija šį terminą, jeigu yra svarbių priežasčių, asmens prašymu gali vieną kartą pratęsti 3 mėnesiams; dėl reikalavimo vykdymo termino pratęsimo ilgesniam laikotarpiui ar dėl atsisakymo jį pratęsti asmuo galėjo kreiptis į teismą. Aptariamose nuostatos 4 dalyje buvo nustatyta asmens, kuriam pareikštas reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius, teisė įteisinti savavališką statybą tuo atveju, jeigu egzistuoja įstatyme nurodytos sąlygos, o šio straipsnio 6 ir 7 dalyse buvo nustatytos reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius įvykdymo pasekmės – tuo atveju, jeigu asmuo per nustatytą reikalavimo įvykdymo terminą neįvykdė reikalavimo ar negauna statybą leidžiančio dokumento, Inspekcija dėl įpareigojimo vykdyti reikalavimą turėjo kreiptis į teismą, o teismas savo sprendimu galėjo įpareigoti atsakingą asmenį savo lėšomis per nustatytą terminą įteisinti savavališką statybą tuo atveju, jeigu egzistuoja tokia galimybė, arba pašalinti savavališkos statybos padarinius, nugriauinant statinį, išardant savavališkai perstatytas ar pertvarkytas jo dalis ir kt. Taigi, pagal šiam įstatyme išdėstytą reglamentavimą, už savavališkos statybos pašalinimą atsakingam asmeniui neįvykdžius Inspekcijos reikalavimo sprendimą dėl savavališkos statybos padarinių pašalinimo turėjo priimti teismas.
21. Nuo 2014 m. sausio 1 d. įsigaliojus Priežiūros įstatymui, savavališkos statybos padarinių pašalinimo klausimai yra reglamentuojami šio įstatymo 14 straipsnyje, o jame išdėstytos nuostatos savo turiniu iš dalies atitinka iki tol galiojusias Statybos įstatymo nuostatas dėl reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius. Nors pagal naują reglamentavimą Inspekcija (jos pareigūnai), nustatiusi savavališkos statybos faktą, turi surašyti Priežiūros įstatyme nurodytiems atsakingiems asmenims privalomąjį nurodymą, kaip ir anksčiau galiojusiose Statybos įstatymo nuostatose, Priežiūros įstatyme nustatyta, kad, Inspekcijai nustatiusi savavališkos statybos faktą ir pateikus asmeniui privalomąjį nurodymą šio asmens lėšomis vienu iš nurodytų būdų pašalinti savavališkos statybos padarinius, toks privalomasis nurodymas turi būti įvykdytas per 6 mėnesių terminą (papildomai nurodant, kad išimtiniais atvejais – per Inspekcijos nurodytą trumpesnį terminą); kad šis terminas Inspekcijos dėl svarbių priežasčių gali būti vieną kartą pratęstas 3 mėnesiams, o teismo – ir ilgesniam terminui; kad asmuo, kuriam pateiktas privalomasis nurodymas, gali imtis veiksmų siekdamas įteisinti savavališką statybą, jeigu egzistuoja įstatyme nustatytos sąlygos (Priežiūros įstatymo 14 straipsnio 3 ir 4 dalys). Priežiūros įstatymo 14 straipsnio redakcijoje, galiojusioje iki 2017 m. sausio 1 d., nustatyti privalomojo nurodymo pašalinti savavališkos statybos padarinius neįvykdymo padariniai taip pat iš esmės sutapo su nustatytais Statybos įstatyme, t. y. šioje įstatymo redakcijoje buvo nustatyta, kad, asmeniui per nustatytą terminą neįvykdžius privalomojo nurodymo arba negavus statybą leidžiančio dokumento, dėl įpareigojimo vykdyti privalomąjį nurodymą Inspekcija turėjo kreiptis į teismą, kuris turėjo išspręsti privalomojo nurodymo įvykdymo klausimą (Priežiūros įstatymo 14 straipsnio 6 ir 7 dalys). Vis dėlto vėlesnėse Priežiūros įstatymo redakcijose pirmiau nurodytas reglamentavimas dėl privalomojo nurodymo pašalinti savavališkos statybos padarinius neįvykdymo pasekmių buvo pakeistas.
22. Priežiūros įstatymo (redakcija, galiojanti nuo 2017 m. sausio 1 d.) 14 straipsnio 7 dalyje, reglamentuojančioje privalomojo nurodymo neįvykdymo padarinius, nustatyta, kad tuo atveju, jeigu asmuo per nustatytą privalomojo nurodymo įvykdymo terminą šio straipsnio 2 dalyje nurodyto nurodymo neįvykdė arba negauna statybą leidžiančio dokumento, Inspekcija privalomąjį nurodymą perduoda priverstinai vykdyti antstoliui, išskyrus atvejus, kai iškelta byla dėl privalomojo nurodymo teisėtumo arba privalomojo nurodymo įvykdymo termino pratęsimo. Tokiais atvejais privalomasis nurodymas, jeigu buvo skundžiamas jo teisėtumas, perduodamas vykdyti antstoliui po teismo sprendimo nepanaikinti privalomojo nurodymo įsiteisėjimo arba kai sueina teismo nustatyti papildomi privalomojo nurodymo įvykdymo terminai ar įsiteisėja teismo sprendimas dėl privalomojo nurodymo termino nepratęsimo. Aptariamame straipsnio 8 dalyje nustatyta, kad šio straipsnio 2 dalyje nurodytas privalomasis nurodymas yra vykdomasis dokumentas, vykdomas CPK nustatyta tvarka. o šio straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad tuo atveju, jeigu šio straipsnio 1 dalyje nurodytas asmuo įpareigojamas nugriauti savavališkai pastatytą statinį ir sutvarkyti statybą vietę, privalomajame nurodyme nurodoma, kad Inspekcija turi teisę nugriauti savavališkai pastatytą statinį ir sutvarkyti statybą vietę šio asmens lėšomis, jam per nustatytą terminą neįvykdžius privalomojo nurodymo. Taigi, pasikeitus teisiniui reglamentavimui, privalomasis nurodymas pašalinti savavališkos statybos padarinius įgyjo vykdomojo dokumento teisinę galią ir gali būti perduodamas vykdyti antstoliui priverstine tvarka.
23. Nagrinėjamu atveju byloje nustatyta, kad atsakovė 2011 m. vasario 10 d. atliko faktinių duomenų patikrinimą vietoje ir 2011 m. vasario 18 d. surašė savavališkos statybos aktą, kuriame konstatavo, kad ieškovams priklausančiame žemės sklype savavališkai, neturint supaprastinto statinio projekto ir rašytinio įgaliotų valstybės tarnautojų pritarimo, pastatytas I ir II grupių nesudėtingas statinys (tvora), patenkantis į valstybinę žemę. Byloje taip pat nustatyta, kad atsakovė 2011 m. rugsėjo 29 d. surašė ieškovams reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius – iki 2012 m. vasario 5 d. nugriauti savavališkai pastatytą tvorą ir sutvarkyti statybą vietę, o ieškovai, nesutikdami su atsakovės surašytais aktais, kreipėsi į teismą, prašydami juos panaikinti, tačiau jų reikalavimai nebuvo patenkinti. Plungės apylinkės teismas, išnagrinėjęs ieškovo reikalavimus, 2020 m. spalio 20 d. sprendimu ieškinį atmetė, o Klaipėdos apygardos teismas 2021 m. vasario 25 d. nutartimi paliko

nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimą. Teismui netenkinus ieškovų reikalavimų panaikinti savavališkos statybos aktą ir reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius, ieškovams kilo pareiga įvykdyti atsakovės jiems surašytą reikalavimą. Atsakovė, pasibaigus teisminiams ginčams dėl šio reikalavimo teisėtumo, 2021 m. kovo 31 d. priėmė ginčijamą potvarkį ir, vadovaudamasi jo priėmimo metu galiojusiu teisės aktų nuostatomis, papildė reikalavimą pašalinti savavališkos statybos padarinius, nurodydama, kad tuo atveju, jeigu asmuo, kuriam įteiktas reikalavimas, per nustatytą terminą jo neįvykdys, atsakovė turi teisę nugriauti statinį ir sutvarkyti statybą šio asmens lėšomis.

24. Įvertinus ankstesniame šios nutarties punkte išdėstytas aplinkybes, matyti, kad nagrinėjamoje byloje susiklostė situacija, kai savavališkos statybos padarinių šalinimo procesas, prasidėjęs atsakovei 2011 m. vasario 18 d. surašius savavališkos statybos aktą, dėl ieškovų inicijuotų teisminių ginčų užsitęsė ir nebuvo užbaigtas galiojant teisės normoms, reglamentavusioms savavališkos statybos padarinių šalinimą klausimą tuo metu, kai šios aplinkybės buvo konstatuotos. Savavališkos statybos faktas buvo nustatytas ir reikalavimas jį pašalinti surašytas tuo metu, kai savavališkos statybos padarinių pašalinimo klausimai buvo reglamentuojami Statybos įstatyme ir reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius neįvykdymas sudarė atsakovei pagrindą kreiptis į teismą dėl įpareigojimo vykdyti tokį reikalavimą. Tačiau minėtas reikalavimas turi būti pradėtas vykdyti galiojant jau kitam teisiniam reglamentavimui – per laikotarpį, kai reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius teisėtumas buvo tikrinamas teisme ir jis nebuvo vykdomas, įsigaliojo Priežiūros įstatymo nuostatos dėl savavališkos statybos padarinių šalinimo, pagal kurias atsakovės privalomasis nurodymas pašalinti savavališkos statybos padarinius tapo vykdomuoju dokumentu ir gali būti perduotas vykdyti antstoliui nesikreipiant į teismą. Todėl nagrinėjamoje byloje tarp šalių kilo ginčas dėl to, pagal kurias teisės aktų nuostatas turėtų būti vykdomas ieškovams surašytas reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius: ieškovai laikosi pozicijos, kad, jiems neįvykdžius reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius, atsakovė pagal šios nutarties 20 punkte aptartą reglamentavimą turėtų kreiptis į teismą dėl tokio reikalavimo įvykdymo, o atsakovė laikosi pozicijos, kad šis reikalavimas turėtų būti vykdomas pagal šios nutarties 22 punkte aptartą reglamentavimą, todėl ginčijamą potvarkį ji papildė reikalavimą, nurodydama, kad, ieškovams jo neįvykdžius, atsakovė turi teisę nugriauti statinį ir sutvarkyti statybą jų lėšomis.
25. Pažymėtina, kad klausimas dėl privalomojo nurodymo pašalinti savavališkos statybos padarinius vykdymo tvarkos jo vykdymo metu pasikeitus teisiniam reglamentavimui, pagal kurį jis buvo priimtas, jau buvo išnagrinėtas kasaciniame teisme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 27 d. nutartimi išnagrinėtoje civilinėje byloje Nr. e3K-3-348-684/2018 buvo sprendžiamas klausimas, kokia tvarka – kreipiantis į teismą su reikalavimu įvykdyti privalomąjį nurodymą ar pateikiant privalomąjį nurodymą, kaip vykdomąjį dokumentą, vykdyti antstoliui – turi būti vykdomas privalomasis nurodymas, surašytas pagal Priežiūros įstatymo nuostatas, galiojusias iki 2017 m. sausio 1 d., kai privalomieji nurodymams nebuvo suteikta vykdomojo dokumento galia, tačiau dėl vykusio jo teisėtumo vertinimo teisme pradėtas vykdyti po 2017 m. sausio 1 d., įsigaliojus naujai Priežiūros įstatymo nuostatų redakcijai. Kasacinis teismas minėtoje byloje nurodė, kad tuo atveju, kai privalomasis nurodymas yra ginčijamas teisme, jo, kaip vykdomojo dokumento, teisinė galia atsiranda teismui patvirtinus šio akto teisėtumą. Atsižvelgdamas į tai, kad teisminis ginčas dėl privalomojo nurodymo pasibaigė ir privalomasis nurodymas įgijo vykdomojo dokumento galia jau galiojant naujos redakcijos įstatymui, taip pat į tai, kad vykdomojo dokumento pateikimas antstoliui vykdyti yra procesinis veiksmas, atliekamas vykdymo procese, kasacinis teismas pripažino, kad privalomasis nurodymas laikytinas vykdytinu dokumentu, kuris tiesiogiai jį priėmusios institucijos perduodamas vykdyti antstoliui.
26. Kaip matyti iš šios nutarties 23–24 punktuose išdėstytų faktinių aplinkybių, nagrinėjamoje byloje susiklosčiusi situacija iš esmės atitinka ankstesniame šios nutarties punkte aptartoje kasacinio teismo išnagrinėtoje byloje nurodytas aplinkybes, kurioms esant yra konstatuojamas pagrindas taikyti anksčiau surašytiems aktams dėl savavališko statybos padarinių pašalinimo po 2017 m. sausio 1 d. įsigaliojusį teisinį reglamentavimą dėl tokio pobūdžio aktų vykdymo tvarkos. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad teisminis ginčas dėl ieškovams surašyto reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius buvo užbaigtas tik Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartimi. Taigi, kaip ir minėtoje kasacinio teismo išnagrinėtoje byloje, atsakovės surašytas aktas, kuriuo ji pareikalavo pašalinti savavališkos statybos padarinius, įgijo galią ir turės būti pradėtas vykdyti galiojant Priežiūros įstatymo nuostatomis, suteikiančioms privalomajam nurodymui vykdomojo dokumento teisinę galią. Esant tokioms aplinkybėms, bylą išnagrinėję teismai turėjo pagrindą vadovautis pirmiau aptartoje kasacinio teismo nutartyje pateiktais išaiškinimais ir pripažinti, kad ieškovams surašytas reikalavimas pašalinti savavališkos statybos padarinius vykdytinas pagal Priežiūros įstatymo nuostatas, įsigaliojusias po 2017 m. sausio 1 d. Tai savo ruožtu sudarė teismams pagrindą pripažinti, kad ginčijamas atsakovės potvarkis, kuriuo ji papildė reikalavimą ir, vadovaudamasi Priežiūros įstatymo 14 straipsnio 3 dalimi, nurodė, kad, ieškovams nepašalinus savavališkos statybos padarinių, teisę atlikti šiuos veiksmus ieškovų lėšomis turi atsakovė, taip pat yra teisėtas.
27. Priešingai nei kasaciniame skunde nurodė ieškovai, teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo atveju nėra pagrindo pripažinti, kad bylą išnagrinėję teismai, aiškindami ir taikydami savavališkos statybos padarinių pašalinimo tvarką reglamentuojančias teisės normas, paneigė ieškovų teisę į teisminę gynybą, nes netaikė reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius surašymo metu galiojusios Statybos įstatymo 28 straipsnio 6 dalies nuostatos, pagal kurią, asmeniui neįvykdžius reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius, klausimą dėl tokio reikalavimo įvykdymo turėjo išspręsti teismas. Nors ieškovai teisingai nurodė, kad teisė į teisminę gynybą – tai viena iš pamatinių asmens teisių, pažymėtina, kad teismo procesas nėra savitiksli. Civilinio proceso, kaip vienos iš teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo formų, tikslai yra atskleisti CPK 2 straipsnyje; jame nustatyta, kad civiliniu procesu yra siekiama ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdyti, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę. Taigi, civilinio proceso paskirtis – teisinėmis priemonėmis išspręsti byloje dalyvaujančių asmenų ginčą ir apginti jų galimai pažeistas teises, todėl tiek teisė į teisminę gynybą, tiek ir konkrečios įstatyme nustatytos civilinio proceso dalyvaujančių asmenims suteikiamos procesinės teisės turi būti naudojamos pagal nurodytą paskirtį. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad, įgyvendinus teisę į teisminę gynybą, turi būti pasiektas materialusis teisinis efektas – sukuriamos, panaikinamos, pakeičiamos suinteresuoto asmens subjektinės teisės ar pareigos (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2013), todėl teismo procesas negali būti vykdomas kaip formali procedūrinė priemonė, nesukurianti jokių teisių padarinių jo šalims.
28. Nors nagrinėjamo atveju ieškovai kasaciniame skunde pabrėžia aplinkybę, kad bylą išnagrinėjusių teismų padarytos išvados dėl ginčijamo atsakovės potvarkio teisėtumo ir šiuo atveju taikytinos savavališkos statybos padarinių pašalinimo tvarką reglamentuojančios teisės normos pažeidžia jų teisę į teisminę gynybą, nes pašalina atsakovės pareigą kreiptis į teismą dėl reikalavimo pašalinti savavališkos statybos padarinius įvykdymo, kasaciniame skunde ieškovai nepagrindžia, kaip realiai galėtų būti apgintos jų teisės tuo atveju, jeigu klausimas dėl šio reikalavimo įvykdymo būtų perduotas nagrinėti teismui. Ieškovai nenurodė, kaip toks teismo procesas galėtų paveikti jų subjektinės teisės ir teisėtus interesus, kokių kitokių, nei šiuo metu jiems atsiradę, teisių padarinių tokiu atveju jiems galėtų kilti.
29. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagrindą pripažinti ieškovų pastatytą tvorą savavališka statyba ir nustatyti terminą jai pašalinti, be kita ko, sudarė aplinkybė, kad ieškovai pastatė šį statinį valstybinėje žemėje, neturėdami tam teisėto pagrindo. Tokios aplinkybės suponuoja išvadą, kad, siekdami įteisinti savavališką statybą, ieškovai turi įgyti šį valstybinės žemės plotą nuosavybės teise ar valdyti jį kitais teisėtais pagrindais. Pažymėtina, kad valstybinė žemė – tai ypatingas civilinių teisių santykių objektas ir bendras visuomenės gėris, kurio apsauga yra užtikrinta įstatymais. Todėl valstybinę žemę patikėjimo teise valdantys subjektai gali šį turtą naudoti ir valdyti, taip pat juo disponuoti tik griežtai laikydamiesi teisės aktuose nustatytų reikalavimų, o jų sprendimai dėl šio turto turi būti pagrįsti konkrečiomis teisės aktų nuostatomis. Atitinkamai ir ieškovų galimybė įgyti teisėtą pagrindą valstybinės žemės plotą priklauso nuo to, ar egzistuoja įstatymuose nustatytos sąlygos, kai privatus asmenys gali įgyti valstybinę žemę.
30. Įvertinus Lietuvos teismų informacinėje sistemoje LITEKO esančius duomenis, matyti, kad klausimą kaip turėtų būti naudojamas valstybinės žemės plotas, kuriame yra pastatytas savavališkas statinys (tvora), buvo vertinami kompetentingų institucijų, o dėl šios teritorijos kilęs ginčas buvo išnagrinėtas teisme. Antai Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje

Nr. eA-666-525/2022, nustatyta, kad Nacionalinė žemės tarnyba prie Aplinkos ministerijos (toliau – NŽT) yra išdavusi teritorijų planavimo sąlygas, kuriais numatoma laisvos valstybinės žemės plotą tarp žemės sklypų, esančių (duomenys neskelbtini) ir (duomenys neskelbtini), taip pat laisvos valstybinės žemės plotą, išsidėsčiusį žemės sklypo, esančio (duomenys neskelbtini), vakarinėje ir žemės sklypo, esančio (duomenys neskelbtini), šiaurinėje pusėje, planuoti kaip atskirus žemės sklypus. Ieškovai minėtoje byloje ginčijo tokias planavimo sąlygų nuostatas, prašė teismo iš dalies atkurti Klaipėdos karinės girininkijos poligono plane pažymėtą buvusią 0,9 ha posesiją Nr. (duomenys neskelbtini), prie jiems priklausančio žemės sklypo prijungiant pirmiau minėtus valstybinės žemės plotus, taip pat reiskė reikalavimą įpareigoti NŽT išduoti teritorijų planavimo sąlygas minėtiems valstybinės žemės plotams planuoti ir prijungti prie ieškovams priklausančio žemės sklypo bei parduoti jiems šiuos žemės plotus, tačiau tokie ieškovų reikalavimai nebuvo patenkinti. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas šioje nutartyje konstatavo, kad ieškovai neturi teisės įgyti nurodytų valstybinės žemės plotų nei kaip jų naudojamų žemės sklypų, nes juose nėra ieškovams priklausančių statinių ir įrenginių, kuriems eksploatuoti yra reikalinga valstybinė žemė, nei kaip įsiterpusių valstybinės žemės plotų, nes nurodyti valstybinės žemės plotai neatitinka teisės aktuose nustatytų sąlygų, kai laisvuose valstybinės žemės plotuose gali būti formuojami įsiterpę žemės sklypai, skirti sujungti su besiribojančiais žemės sklypais. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pripažino, kad ginčo teritorijoje pagrįstai yra formuojami savarankiški žemės sklypai, kurių nenumatyta sujungti su ieškovams priklausančiu žemės sklypu, ir atitinkamai atmetė ieškovų reikalavimus.

31. Ieškovų teisės į teisminę gynybą pažeidimo nepagrindžia ir kita kasaciniame skunde nurodyta aplinkybė, kad apeliacinės instancijos teismas netenkino jų apeliaciniame skunde suformuluoto prašymo sustabdyti bylą ir kreiptis į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą dėl Aprašo nuostatos, kurios pagrindu buvo priimtas ginčijamas potvarkis, atitiktis aukštesnės galios teisės aktui – Priėžiūros įstatymui – įvertinimo. Viena vertus, patys ieškovai kasaciniame skunde pagrįstai nurodė, kad teismui yra suteikta diskrecija spręsti byloje pareikštus procesinius prašymus. Tai reiškia, kad teismas turi pareigą išsamiai įvertinti byloje pareikštus procesinius prašymus ir priimti dėl jų motyvuotą ir pagrįstą sprendimą, tačiau jo nesaisto pareiga patenkinti kiekvieną byloje pareiktą prašymą. Tai, kad teismas, išnagrinėjęs asmens prašymą, motyvuotai jo netenkina, savaime nesudaro pagrindo pripažinti teisės į teisminę gynybą pažeidimo.
32. Antra vertus, CPK 3 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismas neturi teisės priimdamas sprendimą vadovautis norminiu teisės aktu kurio atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ar įstatymams kontrolė nepriklauso Konstitucinio Teismo kompetencijai, ir, sustabdęs bylą, turi kreiptis į administracinį teismą, prašydamas patikrinti jo atitiktį aukštesnės galios teisės aktams tik tuo atveju, kai nagrinėdamas bylą nustato, kad šis aktas gali prieštarauti įstatymui ar Vyriausybės norminiam teisės aktui. Nagrinėjamu atveju iš apeliacinės instancijos teismo nutarties matyti, kad, įvertinęs ieškovų argumentus dėl Aprašo nuostatos neatitiktis aukštesnės galios teisės aktui, apeliacinės instancijos teismas nenustatė prieštaravimo tarp ieškovų nurodytų teisės normų. Ieškovai kasaciniame skunde pakartotinai nurodė aplinkybes, kuriais remdamiesi jie prašė apeliacinės instancijos teismo kreiptis dėl Aprašo nuostatos atitiktis Priėžiūros įstatymui įvertinimo, tačiau nenurodė jokių teisinių argumentų, paneigiančių apeliacinės instancijos teismo šiuo aspektu padarytas išvadas.
33. Apibendrinama išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą išnagrinėję teismai tinkamai aiškino ir taikė teisės normas, reglamentuojančias savavališkos statybos padarinių pašalinimo tvarką, ir pagrįstai vadovavosi kasacinio teismo praktikoje pateiktais išaiškinimais dėl šių normų taikymo. Ieškovų kasaciniame skunde išdėstyti argumentai nesupponuoja priešingos išvados, todėl ieškovų kasacinis skundas netenkinamas, o apeliacinės instancijos teismo sprendimas paliekamas nepakeistas.

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo ir byloje pritaikytų laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo

34. Ieškovas pateikė teismui prašymą priteisti jam iš atsakovės 2088,20 Eur bylinėjimosi išlaidoms atlyginti, tačiau, netenkinus kasacinio skundo, netenkinamas ir ieškovo prašymas atlyginti jo patirtas bylinėjimosi išlaidas. Atsakovė nepateikė duomenų apie jos kasaciniame teisme patirtas bylinėjimosi išlaidas. Pažymėtina, kad kasacinis teismas nepatyrė išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegija 2023 m. vasario 20 d. nutartimi pritaikė šioje byloje laikinąsias apsaugos priemones ir sustabdė vykdymo veiksmus vykdomojoje byloje Nr. 0075/23/00075 iki tol, kol byla bus išnagrinėta kasacine tvarka. Netenkinus ieškovų kasacinio skundo, byloje taikytos laikinosios apsaugos priemonės naikinamos.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. lapkričio 7 d. nutartį palikti nepakeistą.

Panaikinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegijos 2023 m. vasario 20 d. nutartimi pritaikytas laikinąsias apsaugos priemones.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Danguolė Bublienė

Artūras Driukas

Jūratė Varanaukaitė